

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

Факультет культурології та соціальних комунікацій

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії ХДАК

Наталія РЯБУХА

(підпис)

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ
ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ
(МОВА НАВЧАННЯ (УКРАЇНСЬКА) І СПЕЦІАЛЬНІСТЬ)**

для здобуття наукового ступеня доктора філософії

для вступників на основі НРК 7

зі спеціальності

В12 Культурологія та музеєзнавство

Розглянуто і затверджено
на засіданні вченої ради ХДАК
протокол № 10
від 21 березня 2025 року

ХАРКІВ – 2025

Вступний іспит розраховано на іноземців та осіб без громадянства, які здобули вищу освіту за рівнем магістра (або спеціаліста) і мають достатній рівень професійних компетентностей для продукування нових ідей, оволодіння освітньо-науковою програмою підготовки здобувача ступеня доктора філософії. Вступний іспит для іноземців (мова навчання (українська) і спеціальність) проводиться з метою виявлення мовних компетентностей з української мови, а також знань та фахових умінь вступників, які бажають продовжити навчання в ХДАК за для здобуття наукового ступеня доктора філософії з метою удосконалення професійної майстерності для подальшої педагогічної та наукової діяльності в галузі культурології. Вступний іспит для іноземців складається з двох частин: I частина – мова навчання (українська), II частина – спеціальність. За результатами складання двох частин виставляється загальна оцінка, яка є єдиною складовою конкурсного балу для цієї категорії вступників.

ЧАСТИНА I

МОВА НАВЧАННЯ (УКРАЇНСЬКА)

Програма призначена для іноземних громадян, які виявили бажання здобувати освітньо-наукового ступеня **«ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ»** на території України і володіють мовою навчання (українською) в обсязі, який співвідноситься з рівнем «незалежного користувача» (згідно з класифікацією Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти).

Вступний іспит для абітурієнтів з числа іноземних громадян та осіб без громадянства з української мови (далі – вступний іспит) визначає рівень знань української мови та перевіряє комунікативну компетентність, володіння словниковим запасом і граматичними структурами, які відповідають рівню B1 за стандартами Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

1. Мета та завдання вступного іспиту

Вступний іспит має на меті визначення рівня підготовки абітурієнтів-магістрантів із числа іноземних громадян та осіб без громадянства (далі – абітурієнти) з української мови для забезпечення якісної підготовки фахівців з числа іноземців та осіб без громадянства. Під час вступного іспиту абітурієнти-магістранти повинні продемонструвати належний рівень сформованості мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей.

Мовна компетентність передбачає володіння абітурієнта фонетичними, орфоепічними, лексичними, орфографічними, граматичними та стилістичними нормами сучасної української мови.

Мовленнєва компетентність охоплює вміння абітурієнта сприймати і відтворювати інформацію українською мовою.

Соціокультурна компетентність передбачає знання абітурієнта з країнознавства, культурології, фонові знання тощо, а також уміння використовувати ці знання в різних мовних ситуаціях у процесі спілкування з представниками інших культур.

2. Вимоги до вмінь і навичок

Складовими мовленнєвої діяльності є рецептивні та продуктивні вміння.

Комунікативна мовленнєва компетентність кандидата має вияв у виконанні різних видів *мовленнєвої діяльності*, а саме: *сприймання, продукція, інтеракція* або *медіація* (зокрема усна або письмова). Кожен з цих типів діяльності може бути пов'язаний з текстами або в усній, або в письмовій, або в обох формах.

АНОТУВАННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ З ФАХУ

Вступний іспит передбачає оцінювання навичок писемного мовлення в межах професійних потреб студентів і, в першу чергу, навичок побудови писемного висловлювання (анотації) на основі наукового тексту за фахом, оволодіння необхідними лексико-семантичними конструкціями, які використовуються під час опису та аналізу наукового тексту, продукуванні зв'язкового письмового висловлювання.

Анотація наукової статті за фахом передбачає насамперед уміння повно, точно і глибоко розуміти основну інформацію наукового тексту, визначити тему тексту, порядок викладу інформації в тексті, інтерпретувати висновки і оцінки автора, робити висновки і вміти подати власне ставлення щодо прочитаної інформації.

Анотація повинна мати оформлення вступного абзацу на достатньому рівні; точну передачу фактів, відсутність спотворення інформації; нейтральність суджень / передача авторського задуму; дотримання зв'язності і логічності; адекватну стислість тексту, а також правильне мовне оформлення. Рекомендований середній обсяг анотації 500-600 друкованих знаків

СПІВБЕСІДА ЗА ТЕМОЮ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Вступний іспит передбачає вміння вести діалог за темою майбутнього наукового дослідження. Під час вступного іспиту оцінюють зміст і комунікативну наповненість діалогічного мовлення, ефективність і повноту розкриття теми діалогу, адекватність наданої інформації, правильність застосування лексичних одиниць і граматичних конструкцій, доречність і точність використання їх в усному мовленні.

Абітурієнт-магістрант повинен назвати тематику свого майбутнього дослідження, розповісти про роль майбутнього дослідження в розвитку науки, культури, мистецтва в рідній країні та в Україні.

3. Характер мовного матеріалу

Граматичний мінімум з української мови

1. Фонетика. Графіка.

Поняття складу. Наголос і ритміка слова.

Інтонія. Алфавіт. Співвідношення вимови і письма.

2. Словотвір.

Склад слова. Значущі частини слова: корінь, префікс, суфікс, закінчення. Основа слова.

Словотвір слів, що належать до різних частин мови (іменників, прикметників, дієслів).

3. Морфологія.

Іменник. Загальне значення іменника. Семантико-граматичні категорії іменника. Власні і загальні назви. Конкретні й абстрактні значення іменників. Категорія істот і неістот. Граматичні категорії іменника. Категорія роду. Категорія числа. Категорія відмінка. Категорія збірності й одиничності. Основні значення відмінків. Відмінювання іменників (однина, множина; тверда, м'яка, мішана групи). Деякі незмінювані іменники.

Прикметник. Значення прикметника. Якісні прикметники. Відносні прикметники. Присвійні прикметники. Тверда і м'яка група прикметників. Відмінювання прикметників (тверда і м'яка групи). Ступені порівняння прикметників. Синтаксичний зв'язок прикметника з іменником.

Числівник. Значення числівника. Розряди числівників за значенням і граматичними ознаками. Кількісні і порядкові числівники. Групи числівників за будовою. Прості, складні, складені числівники. Неозначено-кількісні числівники. Відмінювання числівників.

Займенник. Значення займенників. Співвідношення займенників з іншими частинами мови. Особові займенники. Особово-вказівні займенники. Зворотний займенник *себе*. Присвійні займенники. Вказівні займенники. Означальні займенники. Питально-відносні займенники. Заперечні займенники. Відмінювання займенників.

Дієслово. Значення дієслова. Два варіанти дієслівних форм: основа інфінітива і основ теперішнього часу. Дві дієвідміни дієслова. Категорія виду. Категорія перехідності / неперехідності. Категорія особи. Модальні значення необхідності безособових дієслів *не було, нема*. Категорія часу. Вживання часових форм. Категорія способу. Категорія дієслівного стану. Безособові дієслова. Дієслівне керування. Дієслова руху.

Дієприкметник. Активні дієприкметники теперішнього часу. Активні дієприкметники минулого часу. Пасивні дієприкметники. Предикативні форми на *-но, -то*.

Дієприслівник. Дієприслівники недоконаного виду теперішнього часу. Дієприслівники минулого часу. Дієприслівники на *-ся -сь*.

Прислівник. Значення прислівника, його граматичні ознаки. Якісно-означальні прислівники. Прислівники способу або образу дії. Кількісно-означальні прислівники. Обставинні прислівники часу. Безособово-предикативні прислівники, що виражають стан природи. Функції прислівників у реченні.

Прийменники. Вживання прийменників з відмінковими формами іменників. Значення прийменників у прийменниково-відмінкових конструкціях.

Сполучники і сполучні слова, їхнє значення і вживання.

Частки, їх значення і вживання.

Вигуки, що виражають етикет-вітання, подяку, побажання, вибачення тощо.

4. Синтаксис.

Вираження суб'єктно- предикативних відношень.

Просте речення. Розповідне речення. Питальне речення. Спонукальне речення. . Просте ускладнене речення.

Складне речення.

Лексичний мінімум з української мови

Лексичний мінімум має складати щонайменше 2 500 слів і словосполучень, що відповідає широкому профілю навчального закладу. Активний лексичний мінімум має складати щонайменше 1 200 слів і словосполучень.

4. Порядок проведення вступного іспиту

Вступний іспит проводять відповідно до Правил прийому до Харківської державної академії культури у 2024 році.

5. Структура вступного іспиту

Вступний іспит передбачає три субтести для комплексного оцінювання рівня сформованості мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей:

- субтест на володіння граматичним матеріалом
- письмовий субтест на текстовому матеріалі в межах професійної діяльності (вид мовленнєвої діяльності – анотація наукового тексту);
- усний субтест, що ґрунтується на фаховому змісті та враховує потреби навчально-професійної комунікації (вид мовленнєвої діяльності – говоріння, співбесіда за темою майбутнього наукового дослідження).

На період воєнного стану тестування проводиться **в дистанційному режимі**

Список рекомендованої літератури

Антонів О. В. Українська мова для іноземців: модул. курс В1-В2 : навч. посібник; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Центр україністики. Київ : Інкос, 2012. 271 с.

Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук, ред. укр. видання - д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєв. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с

Загальноосвітній стандарт з української мови як іноземної (рівні А1, А2, В1, В2, С1) /укл. Н. С. Ніколаєва, Н. О. Бондарева, А. А. Дем'янук, М. В.

Шевченко, В. В. Овдіюк, М. Ю. Якубовська. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/1410876247/>

Козелко І. Р. Практикум з української мови як іноземної (Морфологія: іменник, займенник, прикметник): навч. посіб. Львів: ЛНМУ імені Данила Галицького, 2017. 24 с.

Луценко В.І. Українська мова для іноземних студентів: у 4 т. Том 1: Навч. посіб. Дніпро: Національний гірничий університет, 2017. 83 с.

Мацюк Г. Р. Українська мова. Практичний курс для іноземців: навч. посіб. / Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2017. 195 с.

Назаревич Л. Т., Гавдида Н. І. Українська мова для іноземців: практикум. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. 188 с.

Стандартизовані вимоги до рівнів володіння українською мовою як іноземною, затверджені Колегією МОН України 22.05.2018 р. URL: https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/proministerstvo/doradchi-orga_ni/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2018.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
знань абітурієнтів з числа іноземців та осіб без громадянства,
які вступають до Харківської державної академії культури
в 2025/2026 навчальному році
для здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії
(МОВИ НАВЧАННЯ (УКРАЇНСЬКА))

Знання з української мови як іноземної оцінюються за 100-бальною шкалою, початком відліку є 100 балів. Загальна оцінка вступного випробування виводиться на підставі оцінок за кожен його компонент і складає 100 балів, таким чином максимальна оцінка вступного випробування може складати 200 балів. Іноземний громадянин не отримує рекомендації до зарахування, якщо набирає менше 124 балів.

1. АНОТУВАННЯ НАУКОВОЇ СТАТТІ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ (50 балів).

50-10	Оформлення вступного абзацу на достатньому рівні. Точна передача фактів, відсутність спотворення інформації. Нейтральність суджень / передача авторського задуму. Дотримання зв'язності та логічності. Правильне мовне оформлення. Дозволяється незначна кількість помилок, які все ж не заважають розумінню конспекту.
10-0	Оформлення вступного абзацу на низькому рівні. Передача фактів неточна, інформація спотворена. Не дотримана нейтральність суджень / передача авторського задуму. Логічність речень не дотримується. Мовне оформлення з грубими стилістичними і граматичними помилками. Велика кількість

	помилки, що заважає розумінню готової анотації.
--	---

II. Усне висловлювання (СПІВБЕСІДА ЗА ТЕМОЮ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ) (25 баллов).

25-7	Комунікативно незначні помилки при усному висловлюванні. Відсутність порушень лексичної мовної норми. Реалізованість обраної граматичної структури. Володіння матеріалом за темою майбутнього наукового дослідження. Неспотвореність смислу повідомлення. Відсутність труднощів при усному висловлюванні. Достатній рівень володіння діалогічним мовленням; розуміння питань, їх оформлення відповідно до норм української мови. Дозволяється незначна кількість помилок, які все ж таки не заважають взаєморозумінню.
7-0	Комунікативно значні помилки при усному висловлюванні. Наявність порушень лексичної мовної норми. Нереалізованість обраної граматичної структури. Володіння матеріалом за темою майбутнього наукового дослідження на низькому рівні. Низький рівень володіння діалогічним мовленням; нерозуміння питань, їх оформлення із значними відхиленнями від норм української мови. Наявність великої кількості помилок, які заважають взаєморозумінню. Рівень володіння мовою не дозволяє брати участь у діалозі; нерозуміння питань співрозмовника.

II. Граматичний тест (25 баллов).

25-7	Знання відмінкової системи української мови. Уміння правильно відмінювати іменники, прикметники і займенники. Здатність правильно використовувати прості прийменники на письмі. Відсутність або незначна кількість помилок при використанні форм дієслова. Уміння відрізняти і використовувати види складнопідрядних речень.
7-0	Знання відмінкової системи української мови на низькому рівні. Невміння правильно відмінювати іменники, прикметники і займенники. Відсутність здатності правильно використати прості прийменники на письмі. Наявність великої кількості помилок при використанні форм дієслова. Невміння відрізняти і використовувати види складнопідрядних речень.

ЧАСТИНА II СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Програма вступного випробування до аспірантури із спеціальності В12 «Культурологія та музеєзнавство» розроблена в обсязі професійно-орієнтованих дисциплін програми підготовки магістра з даної спеціальності. Програма розрахована на осіб, які здобули вищу освіту за рівнем магістра (або спеціаліста) і мають достатній рівень професійних компетентностей для продукування нових ідей, оволодіння освітньо-науковою програмою підготовки здобувача ступеня доктора філософії.

Вступники до аспірантури зі спеціальності «Культурологія та музеєзнавство» складають вступний іспит, що складається з таких дисциплін: «Історія світової культури», «Історія культури України», «Теорія культури». Іспит проводиться в усній формі за екзаменаційними білетами, кожний з яких містить три питання.

Комплексний вступний іспит покликаний виявити достатність підготовки вступника до навчання в аспірантурі на здобуття академічної кваліфікації доктора філософії. А саме: оцінити рівень теоретико-методологічної та інформаційно-практичної підготовки вступників, вмінь використовувати теоретичні знання для вирішення актуальних завдань у галузі культурології.

Вступники мають продемонструвати здатність прогнозувати культурну перспективу, навички застосування набутих знань при вирішенні професійних завдань, готовність працювати в умовах наукового плюралізму, формувати культуру наукової дискусії, володіти педагогічною психологією та методикою.

Іноземці та особи без громадянства відповідно до «Правил прийому на навчання для здобуття вищої освіти в Харківській державній академії культури у 2025 році» при вступі до аспірантури подають дослідницьку пропозицію з обраної наукової спеціальності або завірений в установленому порядку за місцем роботи українською або англійською мовою.

Вимоги до публікацій за обраною спеціальністю вступника до аспірантури. Замість реферату вступник до аспірантури має право подати дві одноосібні публікації (наукові статті) за обраною спеціальністю, дотичні до тематики майбутнього дисертаційного дослідження у фахових виданнях України, включених до категорії Б, або одну одноосібну публікацію (наукову статтю) у зарубіжному фаховому періодичному науковому виданні країн ЄС.

Вимоги до дослідницької пропозиції з обраної наукової спеціальності (для іноземців та осіб без громадянства). Розробка і подання дослідницької пропозиції здійснюються з метою встановлення рівня розуміння вступником обраної теми дослідження.

Дослідницька пропозиція повинна мати таку структуру:
обґрунтування теми дослідження;
методологія дослідження;
очікувані результати дослідження.

У Дослідницькій пропозиції спочатку визначаються актуальність, мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження; формулюється дослідницька гіпотеза щодо можливих шляхів розв'язання поставлених завдань.

Далі зазначаються методи дослідження. Дослідницька пропозиція повинна демонструвати володіння вступником методологічним апаратом в обраній науковій сфері, засвідчувати його ознайомлення з сучасними методами досліджень.

В очікуваних результатах дослідження має бути визначена наукова новизна запланованого дослідження, відмінність очікуваних результатів від раніше опублікованих у науковій літературі, вказане їх загальнотеоретичне значення для розвитку культурології як науки, запропоновані рекомендації щодо їх практичного застосування в освіті та соціокультурній сфері.

Дослідницька пропозиція складається українською мовою. Обсяг Дослідницької пропозиції – 0,2 – 0,3 друк. арк.

Вступники подають Дослідницьку пропозицію під час вступу в аспірантуру, її рецензують викладачі кафедри культурології і медіа-комунікацій та приймають рішення про зарахування чи не зарахування поданої Дослідницької пропозиції

Розділ 1

ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

ТЕМА 1.1. КУЛЬТУРА ЯК ПРЕДМЕТ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Науки, що вивчають культурне буття. Склад дисциплін культурологічного циклу. Історія культури як процес розвитку людства в просторі й у часі і як теоретичне конструювання реальності. Єдність історії і теорії культури в культурологічному знанні. Предмет історії культури; місце історії культури в соціально-гуманітарному знанні. Історичні типи культури. Історична періодизація культури. Рівні й мета вивчення історії культури. Способи теоретичної концептуалізації історії та ідея культури. Зовнішні та внутрішні детермінанти історії культури. Синхронні та діяхронні аспекти культурної динаміки. Сучасні методологічні проблеми дослідження історії культури. Історія культури як умова та засіб збереження самосвідомості людини та суспільства.

ТЕМА 1.2. КУЛЬТУРА ПЕРВІСНОЇ ДОБИ

Первісність як точка відліку історії. Культурні парадигми первісності. Антропогенез, соціогенез, культурогенез: співвідношення процесів та їх історичні форми. Природні умови як чинник розвитку культури. Проблема виникнення початкових форм комунікації та мислення. Синкретизм як наріжний принцип первісної культури.

Формування початкових форм світоглядних настанов. Магічна свідомість. Тотемізм як спосіб світосприйняття. Анімізм у первісній практиці культуротворчості. Міф і міфологія. Міф як спосіб мислення первісної людини та універсальна ментальна структура. Сутність ритуалу та його соціокультурне значення. «Неолітична революція», її виміри та наслідки.

Культура як родова пам'ять. Формування культурних архетипів. Сутність та форми традиції. Соціальні структури на початкових етапах історії. Етнокультурна диференціація людства у первісності. Перехід від привласнюючої до відтворюючої системи життєдіяльності як початок нової історії соціокультурного розвитку людства. Неолітична революція – передумова виникнення цивілізації й культури нового типу.

ТЕМА 1.3. КУЛЬТУРА СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Цивілізація – якісно новий етап історії культури. Становлення перших цивілізацій. Соціокультурні варіанти генезису ранньокласових суспільств. Просторово-часові межі стародавніх цивілізацій. Загальне й особливе в образній концепції світу давньосхідних культур і місце в ній людини. Диференціація форм художньої діяльності. Культурні контакти Сходу й Заходу, їхній взаємовплив і взаємозбагачення. Перші спроби універсалізму; поняття «культурного всесвіту».

Культура Месопотамії. Передня Азія як складова світової цивілізації. Етнічне розмаїття Дворіччя. Природні умови Месопотамії і особливості культурного засвоєння регіону. Соціальні форми культури населення Дворіччя.

Шумери – фундатори основ цивілізації Месопотамії. Суспільство та особистість у культурі шумерів. Ментальні настанови найдавнішого населення Дворіччя. Епос про Гільгамеша: уявлення про життя і смерть.

Характерні риси шумеро-аккадської художньої традиції. Виникнення писемності, її місце у організації суспільно-культурної свідомості населення Месопотамії. Освіта та школа у народів Дворіччя. Система знань та епістемологія найдавніших наук. Бібліотеки і архіви як складова культури Дворіччя. Особливості архітектурної традиції та образотворчої практики народів Месопотамії.

Ассирійське царство та його культурно-історична місія. Нововілонське царство в історії культури Месопотамії. Вплив асиро-вавілонської культури на культуру народів Передньої Азії та античного світу. Місце Месопотамії у історії світової культури.

Культура Стародавнього Єгипту. Давньоєгипетська культура – класична модель канонічної культури. Особливості географічного положення регіону і його вплив на специфіку давньоєгипетської культури. Основні етапи формування єгипетської державності та її ментальні підвалини. Особливості міфології давніх єгиптян та архетипічні основи їх світогляду. Моделювання всесвіту у давньоєгипетських храмових комплексах. Ритуальна складова культури єгиптян. Давньоєгипетське письмо, його історичні різновиди, техніка та естетика. Магія знання та його соціокультурні виміри. Сутність художніх канонів давніх єгиптян та їх образно-змістова еволюція. Релігійно-ідеологічні новації Ехнатона та їх вплив на єгипетську культурну традицію. Пізній Єгипет у коловороті міжкультурних взаємодій.

Культура Стародавньої Індії. Просторово-часові визначення давньоіндійської культури. Мохенджо-Даро та Хараппа: силует культури Давньої Індії. Індія у культурному діалозі з народами Близького Сходу. Праобрази індійської культурної традиції.

Арійське проникнення в Індію та «друге народження» індійської культури. Веди як втілення історії світогляду населення Давньої Індії. Міфологічні образи культурної свідомості давніх індійців. Брахманічна літературна традиція. Ритуал у культурній практиці населення давньої Індії. Історичні та духовні виміри «Махабхарати» та «Рамаяни». Ведична концепція сутності існування. Космічна та соціальна ролі людини: ментальні підвалини варнової моделі суспільства.

Концептуальні засади буддизму – основа нової культурної системи. Культурно-історична місія Маур'їв: канонізація буддизму. Хінаяна та махаяна: історичні стратегії буддизму.

Політико-культурна мозаїка давньої Індії II ст. до н.е. – V ст. н.е. Каста як основа культурної системи. Генетичний зв'язок брахманізму й індуїзму. Індуїзм як етап культурної історії Індії. Специфіка індійської релігійності.

Принципи художньої творчості та її втілення у образотворчій традиції давніх індійців. Характерні риси індійської писемності та розвиток лінгвістики. Міжнародні історико-культурні зв'язки Давньої Індії.

Культура Стародавнього Китаю. Цивілізація Шан-Інь – зародки культурної свідомості давнього Китаю. Міфопоетична картина світу в давньокитайській культурній традиції. Розвиток давньокитайської писемності і її зв'язок із сучасністю. Давньокитайська література і її традиції. Ідеологічна боротьба в Давньому Китаї й народження вчення Конфуція «про шляхетну людину». Даоський ідеал особистості та уявлення про безсмертя. Конфуціанство і даосизм: складові китайської духовності. Культурна місія буддизму у Китаї.

Китайське відчуття природи культури. Уявлення давніх китайців про душу. Людина та суспільство в традиційних уявленнях давніх китайців. Китайські космологічні моделі та їх символічне втілення у культурній практиці. Світоглядні підвалини та історична обумовленість художньої традиції давнього Китаю. Технічні досягнення Древнього Китаю: винахід пороку, паперу, друкованого верстата тощо. Китай як «плавильний казан» культурних традицій народів Азії.

Культура Стародавнього Ірану. Етнокультурний родовід іранців та їх розповсюдження по території Ірану. Еламський період Древнього Ірану. Виникнення зороастризму. Дуальність зороастрійського світогляду. Ахеменідська держава: світова перська імперія. Армія – втілення цивілізаційних здобутків персів. Війна як культурний сюжет та культурно-політична технологія. Художня культура Ірану.

ТЕМА 1.4. КУЛЬТУРА ДОБИ АНТИЧНОСТІ

Поняття «Античність». Хронологічні рамки і географічний простір, періодизація античної культури.

Стародавня Греція. Природнокліматичні умови розвитку перших європейських цивілізацій. Грецький поліс як основа держави. Міфотворчість, її місце у світогляді греків. Образ світу греків. «Фюсис» як ментальна категорія. Людина як досконалий витвір природи, «міра всіх речей». Самосвідомість і соціальні орієнтації гомерівської особистості. Проблема аполлонівського й діонісійського як проблема взаємин людини й богів.

Культура доби архаїки. Велика колонізація, її культурно-історична роль. Феномен «грецького дива». Ідеал давньогрецького мистецтва і його ціль. Виникнення театру та його суспільна роль.

Культура полісу доби розквіту. «Естесіс» та «логос» у свідомості давніх греків. Грецька «любов до мудрості»; народження античної філософії. Феномен античної науки. Афінівська рабовласницька демократія: політична та господарча культура. Поліс і полісна психологія. Індивід та суспільство в давній Греції.

Антропоцентризм та особливості художньої свідомості. Тенденції інтелектуального розвитку давньої Греції. Культ слова в античному світі; мистецтво красномовства. Розвиток культури Греції в умовах кризи полісу. Культура греків і культура варварів. Значення давньогрецької культури для світової цивілізації.

Сутність еллінізму. Концептуальні засади культурної практики Олександра Македонського. Культурно-політична та етногеографічна мозаїка еллінізму. Взаємовплив античної та близькосхідної традиції у елліністичному культурному просторі. Досягнення та втрати елліністичної культури. Значення еллінізму в історії античної цивілізації.

Культура Стародавнього Риму. Витоки римської цивілізації. Етруски та їх культурна спадщина. Зв'язки древнього Рима з Древньою Грецією. Проблема «закритості» та «відкритості» римської культури. Специфіка римського античного полісу. Розквіт римської громадянської общини; ієрархія цінностей римського громадянина. «Свобода» у розумінні римського суспільства. Римська експансія та її вплив на базові цінності римського суспільства.

Епоха Августа: «Римський міф» в історії і поезії. Римська література та історіографія; розуміння часу і простору. Криза цілей. Розуміння життя як театру. Характерні ознаки культури доби Імперії. Простір римської культури: східні та західні провінції. Особливості релігійної політики. Формування нового світосприйняття на основі християнства. Орієнтація античної культури. Соціокультурна криза III ст.: елліністичний ренесанс. Ідеологія пізньої імперії.

Античність як ідеал та дійсність у культурі наступних сторіч.

ТЕМА 1.5. КУЛЬТУРА ВІЗАНТІЇ

Проблема розподілу Римської імперії. Характерні риси соціокультурного буття східних регіонів Імперії напередодні відокремлення Візантії. Поліетнічність Візантії як важлива умова формування культури. Зв'язок візантійської та римської культур. «Відкритість» візантійської культури; вплив на неї близькосхідних культур. Доля античної спадщини у духовній культурі Візантії у IV–VII ст.

Церковні реформи перших Ісаврів. Формування цілісного середньовічно-християнського світосприйняття. Іконоборство та традиції античної художньої культури. Візантія IV–XI ст. як посередник між Сходом та Заходом. Роль слова в культурі Візантії.

Самосвідомість візантійського суспільства доби Комнінів. Розквіт культури у XI–XII ст. Початок процесу децентралізації у культурі. Особливості розвитку гуманістичних ідей у Візантії. Традиціоналізм як характерна риса культури Візантії.

Міжнародні зв'язки Візантії; високий рівень дипломатичної культури. Вплив Візантії на культури Східної та Західної Європи. Спадщина візантійської культури.

ТЕМА 1.6. КУЛЬТУРА АРАБО–МУСУЛЬМАНСЬКОГО СВІТУ

Особливості історичної долі арабо-мусульманської цивілізації. Доісламська культура. Міське населення і кочівники-бедуїни. Виникнення та еволюція ісламу. Іслам як регулятор інтегративних якостей арабської культури. Образ світу в ісламі. Проблема динаміки розвитку арабської культури. Міський характер арабської культури. Головні центри арабо-мусульманської культури на

Сході та Заході. Арабська мова – важливий фактор розвитку арабо–мусульманської культури. Араби та антична спадщина. Досягнення арабської науки. Система освіти в Арабському халіфаті. Міжнародні культурні контакти арабів.

ТЕМА 1.7. КУЛЬТУРА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Хронологічні та просторові виміри європейського Середньовіччя. Культура Європи на початку Середніх віків. «Картина світу» середньовічної людини: макрокосм і мікрокосм, уявлення про час і простір, право і звичаї. Релігійність як домінанта духовного життя Середньовіччя. Християнство як універсальна релігійна система. Християнська церква та антична спадщина. Церква як інтегратор середньовічної культури Західної Європи.

Середньовічне місто як специфічне життєве середовище. Інтенсивний розвиток міст і посилення їхньої ролі в культурному житті Європи. Перші університети – початок світської освіти. Схоластика і містика – два шляхи середньовічного пізнання світу. Роль видовищ у житті середньовічного суспільства; карнавал. Формування лицарської культури.

Світ речей середньовічної людини: проблеми творення та сприйняття. Корпоративність життя середньовічного суспільства та її вплив на характер культури. Єдність європейської художньої культури. Середньовічний ідеал людської краси. Романський і готичний стилі в архітектурі.

ТЕМА 1.8. КУЛЬТУРА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ДОБИ ВІДРОДЖЕННЯ

Хронологічні та просторові виміри європейського Відродження. Загальноєвропейські соціально-економічні та культурні передумови розвитку культури Відродження.

Особливості історичного розвитку Італії, причини виникнення культури раннього Відродження. Гуманізм і італійська натурфілософія. Антропоцентричний світогляд. Тенденції до секуляризації науки. Синкретизм раціонального і містичного. Ренесансний образ світу. Твердження самоцінності світського життя. Формування інтелігенції як суспільно визнаної верстви. Соціальний престиж гуманістичної освіченості. Художня культура Відродження. Місце мистецтва у культурі Ренесансу. Ренесансний митець: проблеми свободи творчості. Античні традиції в художній культурі Відродження. Наукові досягнення епохи Ренесансу і сфери їхнього застосування. Єдність науковості та художності – характерна риса ренесансної культури.

Соціальна культура суспільства доби Відродження. Регулятори суспільного буття: традиції та новації. Головні побутові типи. Макіавеллізм. Соціокультурний зміст Реформації у контексті становлення ліберальної цивілізації. Католицизм та протестантизм у їх відношенні до культури Відродження.

Національне та універсальне у ренесансній культурі. Феномен «Північного Відродження». Особливості розвитку ренесансних явищ у Франції, Англії, Німеччині, Іспанії. Криза ідеалів Ренесансу.

ТЕМА 1.9. КУЛЬТУРА ЄВРОПИ XVII–XVIII СТ.

Проблема зміни культурних парадигм як історико-теоретична проблема. Людина – суб'єкт новоєвропейської культури як культури особистісно орієнтованої, інновативної. Поняття «Новий час» і «культура Нового часу».

Соціокультурна криза XVI–XVII ст. Конфесійні конфлікти XVI ст., їх вплив на розвиток культури. XVII ст. – перший історичний етап існування культури раннього капіталізму. Порухення відносної рівномірності у культурному розвитку країн Заходу. Нові форми діяльності християнських церков у сфері культури. Нова наукова картина світу та місце в ній людини; нові світоглядні орієнтири. Вплив природничих наук на розвиток гуманітарних дисциплін; панівна роль раціоналізму. Створення нової картини світу. Секуляризація мистецтва. Інтерес до внутрішнього світу людини. Барокко як художня система. Ірраціоналізм і дисгармонічність світосприймання. Конфлікт духовного і тілесного. Класицизм як ідейно-художня система та стиль мистецтва.

XVIII ст. у історико-культурній панорамі Нового часу. Просвітництво: спільне та локальні варіанти розвитку. Ідеологія третього стану. Ідея природної рівності людей. Філософсько-світоглядні основи Просвітництва, розвиток раціоналістичного світогляду. Соціальна філософія та антропологія Просвітництва. Вплив культури Франції на розвиток європейських культур. Перегляд уявлень про цілісність людської особистості. Посилення інтенсивності міжнародних контактів. Розгортання дослідження стародавніх та позаєвропейських культур. Ідея прогресу цивілізації та культури, розвиток історизму.

Промислова революція XVIII ст. Соціально-культурні наслідки промислової революції у окремих країнах та у цілому для Європи. Зміни у структурі європейського населення. Культура великого європейського міста. Освітні та наукові стандарти другої половини XVIII ст. Політична культура європейського суспільства XVIII ст.

Географічний простір європейської культури. Захоплення колоній та процес проникнення європейської культури до Азії, Африки, Америки. Місце католицької та протестантської церкви у ідеологічних та культурних процесах XVIII ст. Доля фольклорної культури у XVIII ст.

ТЕМА 1.10. КУЛЬТУРА ЄВРОПИ XIX СТ.

Формування соціально-політичних, економічних, культурних основ європейського суспільства в XIX ст. Колоніальні захоплення європейських держав у Нову добу і зміцнення ідеї європоцентризму. Велика французька революція і її роль у розвитку європейської ідеї в XIX ст.

Матеріальна культура наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Вплив промислової революції на Європу. Культура середнього класу. Роль ідеології в конструюванні спільного простору Європи; консерватизм, лібералізм, радикалізм, соціалізм як стилі мислення і колективних поведінкових практик.

Імперіалізм як загальноєвропейська ідея. Культурні наслідки кризи «старих режимів». Метрополії та колонії: проблема культурних стосунків.

Художня діяльність: проблеми свободи та професійності. Романтизм як цілісний світогляд та загальнокультурний рух. Зміна культурних парадигм: від романтизму до позитивізму. Культура індустріального суспільства як результат нової науково-технічної революції. Феномен реалізму.

Успіхи природничих та технічних наук. Досягнення гуманітарних наук, головні напрямки розвитку. Роль літератури у суспільному житті. Елітарна та масова культура. Преса XIX ст. як культурний феномен. Імпресіонізм як підсумок розвитку мистецтва Нової доби. Спадщина східних та традиційних культур: проблеми розуміння та використання. Феномен модернізму в культурі кінця XIX – початку XX ст. і співвідношення його з культурою Просвітництва і культурою Романтизму. Становлення європейських міждержавних політичних, соціально-економічних і культурних об'єднань і інститутів.

ТЕМА 1.11. КУЛЬТУРА XX СТ.

Кризові явища в культурі початку XX ст. і пошуки нових форм духовності. Розпад традиційних ідеалів і цінностей. Європоцентризм у політиці, суспільній і інтелектуальній практиці новітнього часу. Західна цивілізація як ідея Європи в історії і світі. Демократія, парламентаризм, громадянське суспільство. Вплив світових воєн XX ст. на розвиток і трансформацію європейської ідеї. Розкол Європи: демократичні і тоталітарні держави; німецьке питання в Європі. Політична культура XX століття: тоталітаризм і демократія. Тоталітаризм як спосіб організації громадського життя: основні принципи, історичні форми. Політико-правова культура демократичного суспільства.

Промисловий і технологічний прогрес – ключові поняття XX ст. Досягнення людства і криза культури. Наука і її роль у XX ст. Наукова раціональність як характерна ознака культури. Основні течії, школи і напрямки модернізму. Ідеологія модернізму.

Масова культура: основні риси і форми. Поняття «масове суспільство» і «масова культура». Функції масової культури. Науково-технічна соціокультурна модернізація. Перехід на інформаційні технології виробництва і регуляції соціальної практики. Плюралізація життєвих стилів. Децентралізація світоглядів.

Постмодернізм – основний напрямок філософії, мистецтва, науки другої половини XX ст. Концепція інтерпретативного розуму в постмодернізмі. Основні риси і принципи постмодерністського мистецтва. Кіно – мистецтво знакове для XX ст. Специфіка гуманізму XX ст.

Інформаційні фактори сучасного культурного розвитку. Засоби масової інформації в сучасній культурі. Роль реклами в культурі.

Культура і глобальні проблеми сучасності. Криза техногенної цивілізації: сутність і прояви. Постіндустріальне суспільство: фактори розвитку і характерні риси. Деформування інфраструктури культури. Культурна експансія. Статусне

споживання культури. Екологія культури. Декларація прав культури. Глобалізація міжнародних зв'язків; створення ООН, ЮНЕСКО та їх діяльність.

Світова культура початку ХХІ ст.: проблема визначення. «Нульові» як соціокультурний феномен. Основні соціально-економічні та суспільно-політичні тенденції розвитку суспільства початку ХХІ ст. «Візуальний переворот» у сучасній культурі. Особливості сучасного етапу науково-технічного прогресу. Вплив світової фінансово-економічної кризи на поступ суспільства. Глобалізація, її прояви та проблеми. Дискусія щодо «кінця» глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ 1.

Навчальні видання

Багацький В. В, Кормич Л. І. Культурологія: історія і теорія світової культури ХХ століття : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Кондор, 2018. 302 с.

Історія світової культури. Культурні регіони : навч. посібник / авт.: Л. Т. Левчук та ін. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Либідь, 2000. 519 с.

Історія світової та української культури : підручник / В. Греченко та ін. Київ : Літера, 2006. 478 с.

Історія світової культури : навч. посібник / [авт.: Левчук Л. Т. та ін.]. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Центр учб. л-ри, 2010. 399 с.

Культурологія: українська та зарубіжна культура : навч. посібник / за ред. М. М. Заковича. 5-тє вид., стер. Київ : Знання, 2010. 589 с.

Павленко Ю. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. Київ : Либідь, 2001. 359 с.

Сіверс В. А. Історія світової культури : [підручник] / Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2011 438 с.

Шевнюк О. Л. Історія мистецтв : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2015. 453 с.

Шейко В.М., Богуцький Ю.П., Германова де Діас Е.В. Культурологія : навч. посібник. Харків : ХДАК, 2011. 473 с.

Шейко В. М, Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія світової культури : навч. посіб. Київ : Кондор, 2006. 407 с.

Шейко В. М., Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія художньої культури. Візантія. Арабо-мусульманський світ. Китай. Японія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. мистецтва і культури. Харків: ХДАК, 2001. 181 с.

Шейко В. М., Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія художньої культури. Західна Європа ХVІІ і ХVІІІ ст. : підруч. для студ вищ. навч. закладів мистецтва і культури. Харків : ХДАК, 2001. 183 с.

Шейко В. М., Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія художньої культури. Західна Європа ХІХ–ХХ ст. : підруч. для студ. вищ. навч. закл. мистецтва і культури. Харків : ХДАК, 2001. 205 с.

Шейко В. М., Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія художньої культури. Первісність. Стародавній світ. Харків : ХДАК, 1999. 209 с.

Шейко В. М., Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія художньої культури. Середньовіччя. Відродження : підручник. Харків : ХДАК, 2001. 189 с.

Додаткова література

Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV—XVIII с. У 3-х т. / пер. з фр. Г. Філіпчук. Київ : Основи, 1997.

Дейвіс Н. Європа: Історія / пер. з англ. Київ : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. — 1463 с.

Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Ч.1. До кінця XVIII століття : навч. Посібник / Львів. Богослов. Акад., Ін-т іст. дослідж. Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка. Львів : Вид-во ЛБА. 430 с.

Еліас Н. Процес цивілізації: Соціогенетичні і психогенетичні дослідження / пер. з нім. Київ Альтернативи, 2003. 672 с.

Європейський словник філософій. У 2 т. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2009.

Кримський С., Павленко Ю. Цивілізаційний розвиток людства. Київ : Фенікс, 2007. 316 с.

Ліндсей Дж. Коротка історія культури від найдавніших часів до доби Відродження . У 2 т. / пер. з англ. Київ : Мистецтво, 1995.

Лінч Д.Г. Середньовічна церква. Коротка історія / пер. з англ. Київ : Основи, 1994. 492 с.

Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людської спільноти / пер. з англ. Київ : Ніка-Центр, 2011. 960 с.

Нові підходи до історіописання / за ред. Пітера Берка; пер. з англ. Київ : Ніка-Центр, 2010. 368 с.

Рассел Б. Історія західної філософії / пер. з англ. Київ : Основи, 1995. 756 с.

Рьод В. Шлях філософії: з XVII по XIX століття / пер. з нім. В. Терлецького та О. Ведрова. Київ : Дух і Літера, 2009. 388 с.

Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення / пер. з нім. Львів: Літопис, 2010. 358 с.

Себайн Д.Г., Торсон Т.Л. Історія політичної думки / пер. з англ. Київ : Основи, 1997. 838 с.

Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації / кер. авт. кол. і наук. ред. д-р іст. наук, проф. А.І. Кудряченко. Київ : Фенікс, 2014. 444 с.

Шейко В.М., Богуцький Ю.П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.). Київ : Генеза, 2005. 592 с.

Тексти першоджерел

Боккаччо Д. Декамерон / пер. з іт. М. Лукаша. Харків: Фоліо, 2004. 672 с.

Голоси Стародавньої Індії: Антологія давньоіндійської літератури / Перекл. із санскриту, упорядкування П. Ріттера; Передм. І. Серебрякова. Київ : Дніпро, 1982 .351 с.

Король мавп / пер. з кит. Мар'яна Савченко. Київ: Сафран, 2020. 112 с.

Еко У. Ім'я рози : пер. з іт. М. Прокопович. Харків : Фоліо 2006. 576 с.

На ріках Вавілонських: З найдавнішої література Шумеру, Вавілону, Палестини/ упоряд. Н.М. Москаленко. Київ: Дніпро, 1991. 398 с.

Петроній. Сатирикон. Уривок «Бенкет у Трімальхіона» / Пер. Ю. Мушака і Д. Малякевича. Уривок «Матрона з Ефеса» / пер. Б. Зданевича // Антична література: Хрестоматія / Упор. О.І. Білецький. Київ.: Рад. шк., 1968. С. 551–560.

Хаям О. Рубаї // Мисик В. Захід і Схід: Переклади. Київ :Дніпро,1990. 543 с.

Хайям Омар. Рубаї. Київ: Грамота, 2003. 320 с

Інформаційні ресурси Інтернет

<http://www.unesco.org> – офіційний сайт ЮНЕСКО.

<https://ich.unesco.org/en/home> – сайт журналу «Нематеріальна культурна спадщина» (англ.).

<http://www.unwto.org> —портал ЮНВТО (Всесвітня туристична організація).

<https://www.coe.int/en/web/portal> — портал Ради Європи.

<http://www.icomos.org> — сайт ІКОМОС

(Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць).

<http://www.icom.in.ua> — портал ІКОМ (Міжнародна рада музеїв):

Розділ 2 ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

ТЕМА 2.1. УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

Українська культура і культура України – змістовний діапазон етнічності. Українська культура як складова частина світової культури. Дискретність розвитку української культури. Проблема історичної періодизації української культури. Етнічне та національне в українській культурі. Культурно-історичні регіони України. Співвідношення загальнолюдських та національних цінностей у національній культурі. Чинники формування національної культури: фактори географічного середовища і господарства, політична і правова культура, культура побуту, менталітет і характер народу і т. і. Взаємозв'язок культури та особистості. Держава і нація як ціннісні орієнтири культурного розвитку. Консервативні та демократичні елементи національно-культурної ідеї. Феномен «межовості» української культури. Соціокультурні особливості східного та західного українського пограниччя. Меморіальний ландшафт українського культури: минуле та сучасне.

Формування вітчизняної культурологічної думки: П. Куліш, М. Костомаров, І. Нечуй-Левицький, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, І. Огієнко, Д. Антонович, Д. Чижевський, І. Лисяк-Рудницький, О. Прицак та ін. Дослідження української культури у вітчизняному та зарубіжному українознавстві. Методологічні крайнощі в дослідженнях української культури. Новітні підходи до Ukrainian studies.

ТЕМА 2.2. ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Первісні пам'ятки на території сучасної України. Палеоліт на території України. Мізинська культура. Особливості неолітичної революції в українських землях. Трипільська культура: особливості та історичні паралелі. Кімерійці та їх культура. Велика Скіфія як соціокультурний феномен. Сарматська доба в історії культури України. Культурна спадщина кочовиків в українській культурі. Грецькі колонії Північного Причорномор'я. Антична спадщина в українській культурі. Зарубинецька та черняхівська культури. Культурно-антропологічні та соціокультурні характеристики найдавнішого населення України.

Основні теорії та етапи етногенезу слов'ян. Розселення слов'ян. Побут і звичаї давніх слов'ян. Віра як система вірувань. Художнє втілення світоглядно-міфологічних змістів: образотворчі, декоративні, ритуальні компоненти культури давніх слов'ян. Зміст і суть міфології язичництва: символіка рослинного та тваринного світу, надприродні сили в українській демонології, політеїстичні вірування. Язичницький пантеон: джерела, генеза, культурні паралелі. Індо-іранські, балтські, кельтські, угро-фінські, германські, тюркські культурні впливи та паралелі. Слов'янська доба в давній і середньовічній історії Європи

ТЕМА 2.3. ТРАДИЦІЙНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Традиція як спосіб життя. Характерні риси традиційної народної культури. Символічні елементи: художньо-предметні (зображення, знаки, одяг) та словесні. Міфологічна складова традиційної свідомості. Ритуал у системі традиційного життєзабезпечення. Звичай як механізм регуляції людської поведінки. Свято як форма традиційної культури. Сутнісні характеристики фольклору. Українська національна символіка як відображення «культурного коду» нації. Цілісний характер традиційної свідомості та культури. Сталість традиційного способу буття. Динаміка традиційної етнічної української культури та проблеми її сучасного побутування. Територіально-культурна своєрідність регіонів України і регіональні аспекти культурного розвитку

Річний цикл та життєве коло. Річний цикл – людське життя та їх магічне ототожнення в архаїчній свідомості. Народні знання про календарну структуру. Відображення у народному календарі світогляду, характеру, моралі, духовних і матеріальних цінностей нації.

Початок року – символ творення світу і людини. Весна: весняне сонцестояння; веснянки: ушавлення вегетативних сил природи; землеробські культи. Літо: повна перемога солярних сил над хтонічними. Осінь: обжинки; трагічне в'янення і вмирання природи. Зима: молодіжні вечорниці; сімейний характер свят.

Людський вимір традиційної культури: уявлення про життя та смерть. Родинно-побутові стосунки в українській культурі: родильна обрядовість, весільна обрядовість, поховальна обрядовість.

ТЕМА 2.4. КУЛЬТУРА ДОБИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Історія заселення Подніпров'я. Легендарні та історичні свідоцтва про заснування Києва. Версії походження та зміст поняття «Русь». Взаємодія та культурні взаємовпливи слов'ян та вікінгів. Візантія та її вплив на культуру народів Північного Причорномор'я. Соціально-політичні та культурні передумови запровадження християнства в Київській Русі. Легенди і факти про Володимирове хрещення. Особливості християнського світогляду. Християнізація як культурний процес та його наслідки. Взаємопроникнення язичництва і християнства в культурній практиці. Соціокультурний світ княжої Русі. Уявлення про владу та їх втілення в культурі. Правова культура суспільства.

Церква в офіційному житті Київської Русі. Храми і монастирі як осередки розвитку освіти, науки, мистецтва. Брати Кирило і Мефодій у розвитку слов'янської писемності. Мовний вимір давньоруської культури. Література: перекладна та оригінальна. Давньоруська «книжність». Ізборники, історичні хроніки, хронографи, літописи.

Архітектурні образи Київської Русі. Храмова та фортифікаційна архітектура. Стилістичне розмаїття архітектури. Церква Богородиці Десятинної.

Собор Святої Софії у Києві, Успенський собор Києво-Печерської лаври, Спасо-Преображенський собор, Борисо-Глібський собор, П'ятницька церква у Чернігові.

Християнство та розвиток скульптури. Мова орнаментальних знаків. Саркофаг Ярослава Мудрого. Декоративно-прикладне мистецтво. Ювелірна справа. Образотворче мистецтво. Монументальний живопис: фрески, мозаїки. Іконопис. Печерський монастир у формуванні національної художньої школи.

Народна, світська та церковна музика. Сміхова культура: скоморохи, народні гульбища та їх антицерковний характер. Регіоналізація як тенденція культурного розвитку за часів феодальної роздробленості.

ТЕМА 2.5. КУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ В XIV – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVI СТ.

Тенденції етнокультурних змін у Північно-Східній та Південно-Західній Русі. Формування української народності та етапи становлення української культури. Піднесення нових культурних центрів. Культура Галицько-Волинської Русі. Новий переділ «галицької спадщини» (1340 – 1380-ті рр.). Русь між Польським королівством та Великим князівством Литовським. Зміни в етнічному складі галицьких земель у XV ст. Конфесійна й етнічна строкатість міст. Конкуренція православних та католиків. Руська шляхта на культурному та цивілізаційному роздоріжжі. Культурна інтеграція українців у польську культурну систему: неолатинська поезія. С.Оріховський-Роксолан.

Степ в історії та культурі України. Кримське ханство як культурне середовище. Колонізація степу та українсько-татарські стосунки. Козацтво як суспільна верства та культурний образ. Запорізька Січ: історія і міфологія. Д.Вишневецький як культурний герой.

Поширення Магдебурзького права. Інтерпретація ренесансного гуманізму в українській культурі.

Освіта і наука. Церковна освіта. Українці в західноєвропейських університетах: Юрій Котермак (Дрогобич), Павло Русин із Кросна, Іван Тинкевич, Бенедикт Сервінус. Початки східнослов'янського кириличного книгодрукування: Швайпольд Фіоль.

Церковно-літературна діяльність: Ораторські твори Кирила Туровського; Кипріан і Григорій Цамблаки; «Києво-Печерський патерик»; «Четї-мінеї».

Світська література у відтворенні реальної дійсності: збірник «Ізмарагд», повісті «Про трьох королів-волхвів», «Про Таудала-лицаря», світські повісті «Олександрія», «Троянська історія», «Сказаніє про індійське царство».

Архітектура і живопис. Оборонне будівництво: замки і фортеці. Нові тенденції культової архітектури. Ренесансна архітектурна еkleктика Львова. Магнатські резиденції, шляхетські помістя, монастирі як культурні осередки. Образотворче мистецтво: ренесансні та народні впливи.

Театральна і музична культура: народні видовищні форми, скоморошество; інструментальна музика.

ТЕМА 2.6. СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ РУХ В УКРАЇНІ У ДР. ПОЛ. XVI – ПЕРШІЙ ПОЛ. XVII СТ.

Занепад православної церкви та, пов'язаних з нею, форм культури й освіти. Люблінська унія (1569 р.) та її наслідки для розвитку української культури. Берестейська унія (1596 р.) та її суспільно-культурні наслідки.

Стан освіти і науки. Князі Острозькі та їх культурницька діяльність. Острозька слов'яно-греко-латинська школа – перший православний навчальний заклад вищого рівня. Братський рух та його роль у розвитку української культури. Братські школи. П.Могила та його внесок в українську культуру. Києво-Печерська Лавра як просвітницький центр. Створення Києво-Могилянського колегіуму.

Розвиток друкарства в Україні. Іван Федоров, Петро Мстиславець. Книжкова графіка.

Полемічна література: генезис, виникнення, ідейне спрямування. І.Вишенський, його суспільно-культурні погляди та літературна діяльність. Г.Смотрицький, С.Зизаній, Х.Філалет, М.Смотрицький, І. Борецький, З. Копистенський.

Містобудування й архітектура. Ренесансні риси в архітектурі та образотворчому мистецтві. Стильові зміни та канони іконопису. Становлення світського живопису, портрет. Формування українського бароко. Гуманістичні критерії у розумінні прекрасного.

Запорізьке козацтво: етнічний склад, побут, звичаї. Запорізька Січ як культурно-історичний феномен. Козацька віра та світогляд. Козацька демократія. Військове мистецтво запорозького козацтва. Д.Дорошенко. Історична міфологія українського козацтва. Вплив козацької культури на формування української етнічної свідомості. Запорізькі козаки у сприйнятті сучасників. Козацька релігійна війна та її наслідки для становлення ідентичності українців.

Усна народна творчість: думи, історичні пісні, релігійна поезія. Шкільний театр. Виникнення вертепу. Ярмаркові театри.

ТЕМА 2.7. УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА ЧАСІВ КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ДР. ПОЛ. XVII – XVIII СТ.)

Характерні риси «Віку Розуму» у Європі. Абсолютизм та Просвітництво. Реформи Петра I та народження Російської імперії. Політичний поділ України та його наслідки для становлення української культури. Образи України в творах Г. Грабянки, П. Орлика, С. Величка. Гетьманат: характерні риси культурного життя. Козацька старшина, козаки та селяни: господарський та культурний побут. Становище жінки в суспільстві. Село та місто в українській культурній системі.

Слобідська Україна – нова культурна реальність. Колонізація Півдня України та культурно-історична доля Запорізької Січі. Історичні образи

Б. Хмельницького І. Виговського Ю. Немирича, І. Брюховецького. І. Мазепа – в історичному, ідеологічному та легендарному вимірах.

Українське бароко – системотворчий чинник української культури XVII – XVIII ст. Бароко як тип культури, його своєрідність в умовах культурного життя України.

Просвітницька діяльність науково-освітніх центрів у Наддніпрянській Україні. Єзуїтські, уніатські, протестантські освітні заклади. Братські, дяківські школи, народні училища, колегії. Відкриття Львівського університету. Києво-Могилянська академія: система та зміст навчання, повсякденне життя професорів та студентів. Г. Сковорода, Л. Баранович, І. Галятовський. Поширення друкарства.

Літературні течії та жанрові форми: полемічне письменство, ораторська та повістєва проза, драма, поезія.

Архітектурні пам'ятки доби бароко: Покровський собор у Харкові; Спасо-Преображенський в Ізюмі; Троїцький у Чернігові, Воскресенський у Сумах, Успенська церква та Собор Св. Юра у Львові, Преображенський собор Мгарського монастиря. Світські архітектурні пам'ятки.

Бароко у живописі. Розвиток світських жанрів: портретного, батального, пейзажного. Малярські школи. Мистецькі осередки в Україні. Гравюра. Творчість І. Кондзелевича, І. Рутковича. Народна картина «Козак Мамай».

Український епос. Кобзарство.

Театральна культура: інтермедії, занепад шкільного і започаткування професійного театру.

Українці на службі Російської імперії. Ф. Прокопович, С. Яворський, К. Розумовський. Українська мистецька імміграція до Росії. Занепад традиційних форм української культури.

ТЕМА 2.8. XIX СТОЛІТТЯ – ДОБА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Промисловий та політичний перевороти в Європі. Імперії та нації. Ліберальний націоналізм та національно-культурні рухи народів Європи. Імперські освітні та культурні проекти Австрійської та Російської імперій та їх значення для української культури. Поняття національно-культурного відродження. Класицизм та романтизм. Українське національно-культурне відродження: його періодизація та особливості. Формування української інтелігенції. Роль фольклору у формуванні національної самосвідомості. Збирання і видання українського фольклору: М. Цертелев, Я. Маркович, М. Максимович, П. Лукашевич, І. Срезневський, І. Вагилевич. Збирання та публікація історичної спадщини: Д. Бантиш-Каменський, О. Мартос, А. Скальковський, О. Бодянський. Українська історіографія: формування основних концептів. «Історія Русів» - «вічна книга української незалежності». Україна в образах романтичної культури Європи та Росії. М. Гоголь.

Історичні, соціальні та культурні передумови відродження у Слобідській Україні. Харківський університет як осередок культурно-просвітницьких рухів:

освітянська, літературна, театральна, бібліотечна, видавнича справа. Харківські романтики. Дворянські, маєткові осередки та їх роль у збереженні культурної спадщини.

Розгортання процесу відродження у Східній Галичині. «Руська трійця»: М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич. Альманах «Русалка Дністрова». Українсько-польський культурний діалог в Австрійській імперії. «Весна народів» та просвітницький рух в українських провінціях. Культурна місія Головної Руської Ради.

Вивчення та розвиток української літературної мови. Феномен І. Котляревського в українській культурі. Граматика О. Павловського. Лексикографії П. Білецького-Носенка, М. Маркевича, П. Куліша. Становлення нової української літератури: Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка. Українська журналістика – важливий чинник національно-культурного відродження. Полеміка щодо української мови в російському суспільстві.

Кирило-Мефодіївське товариство, його роль у формуванні української культурологічної думки та розвитку національної культури. М. Костомаров. Т. Шевченко: особистість та грані творчості. Національно-культурний міф про Т.Шевченка та його місце в історії української культури.

Літературний образ українця та його реальний стиль життя

Суспільно-політичні умови розвитку культури у 2-й пол. XIX ст. Основні тенденції розвитку культури в Східній Європі. Технологічна революція та виникнення масової культури. Позитивізм та матеріалізм. Реалізм, модернізм. Соціалізм та марксизм. Реформи Олександра II в Росії: соціальне та національне питання. Нація як державний та інтелектуальний проект. Українські освітні, наукові та просвітницькі установи в східних та західних землях. Наука в культурній системі України.

Товариство ім. Т.Шевченка, його наукова і просвітницька діяльність. Розвиток українознавства, природничих наук, становлення української наукової термінології. Роль М. Драгоманова, М. Грушевського, І. Франка, Л. Українки, В. Винниченка у національно-культурному розвитку.

Репресивні заходи царського уряду проти української мови: Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р., закон 1881 р. та ін.

Розвиток освіти. Недільні школи. Видавнича діяльність. Тематичне та жанрове розмаїття української літератури. М. Вовчок, А. Свидницький, Ю. Федькович, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, Б. Грінченко, М. Коцюбинський, О. Кобилянська. «Молода муза» та «Українська хата».

Піднесення української театральної культури. Професійний театр в Україні: трупа О. Бачинського. Корифеї українського театру - М. Кропивницький, М. Старицький, І. Карпенко-Карий, П. Саксаганський, М. Заньковецька.

Музична культура. С. Гулак-Артемівський, М. Лисенко – основоположники української класичної музики.

Образотворче мистецтво. С. Васильківський, І. Труш, Т. Копистенський. Київська школа живопису М. Мурашка. Художня освіта. Урбанізація на

території України. Український архітектурний модерн. Побут та дозволя міського населення.

ТЕМА 2.9. УКРАЇНЬСКА КУЛЬТУРА ХХ СТ.

Українська культура початку ХХ ст. Технологічна революція ХХ ст. та її вплив на форми виробничої і творчої діяльності. Ідеологія українства, теза про геополітичну зумовленість своєрідності української культури. Основні стилі й напрямки літератури та мистецтва в Україні на початку ХХ століття: народницький реалізм, неоромантизм, символізм, імпресіонізм, кубізм, український модерн.

Революційні події 1905-1907, 1917 років та їх вплив на розвиток культури.

Перша світова війна як межа у світовій історії та культурна тема. «Образи війни» в художніх та публіцистичних формах часів першої світової війни. Війна в пропагандистському та повсякденному вимірі. Українська національно-демократична революція (1917-1920 рр.). Культура у політиці більшовицьких, білогвардійського та польського режимів у 1917-1920 рр. Громадянська війна як контекст культурних реалій. Особливості культурних процесів за часів Української Центральної Ради та Директорії УНР. Утворення Української Академії наук. Нова українська школа.

Радянська держава і культура. Комунізм та націоналізм. Ідеологізація культурної сфери та її наслідки. Розвиток пролеткультівських угруповань. Агітаційне мистецтво періоду громадянської війни.

Українська культура періоду «українізації» (20-і роки ХХ ст.). «Українізація» як державна політика та соціокультурний процес. Поширення мережі національних шкіл та просвітницьких закладів, розгортання українського книгодрукування та преси. Ліквідація неписьменності, заходи щодо розвитку української мови та мов національних меншостей в Україні. Розвиток природничих та гуманітарних наук. Емансипація жінок. Нові етикетні норми у громадянському спілкуванні. Сексуальна революція та нові погляди на сімейне життя. «Новий побут». Головні тенденції художнього розвитку. Напрями в українському мистецтві 20-х рр. Неокласицизм. Український футуризм. Розквіт художньо-творчих угруповань та їх роль у культурному процесі. «Гарт», «Плут», «ВАПЛІТЕ». Літературна дискусія 1925-1928 рр. Драматургія та новаторство у театрі «Березіль». Лесь Курбас. Український кінематограф. О.Довженко. Конструктивізм в архітектурі. Образотворче мистецтво: О. Архипенко, школа «бойчукістів».

Головні постаті українського культурного руху 20-х років: М. Хвильовий, М. Зеров, М. Куліш, Г. Косинка, О. Вишня, В. Сосюра та ін.

Українська культура 30-х років ХХ ст. Тоталітарна держава та культура. Адміністративне згортання процесу «українізації» на початку 30-х років, кампанія проти «націонал-ухильництва». Фізичне винищення представників української інтелігенції. «Розстріляне відродження». Заборона та переслідування УАПЦ. Загибель пам'яток історії і культури в Україні. Концепція «пролетарської за змістом, національної за формою» соціалістичної культури, її

вплив на державну політику в галузі культури. Утвердження концепції соціалістичного реалізму. Сталінський «класицизм» у мистецтві. Масова культура доби сталінізму. Образи «чоловічого» та «жіночого» в українській радянській культурі. Пропаганда нового стилю життя у кіномистецтві, театральному мистецтві та літературі. Масова свідомість українського населення часів «Великого перелому».

Культура Західної України. Літературно-мистецьке життя Львова. Наука та освіта в Галичині. Діяльність товариства «Рідна школа». Народні школи, приватні середні школи, учительські семінарії. Греко-католицька Богословська Академія у Львові. Діяльність митрополита А. Шептицького на ниві культури. Художньо-творче життя Галичини.

Возз'єднання українських земель у складі радянської держави та його суперечливі наслідки для розвитку культури кінця 30-х – поч. 40-х рр.

Культура України 40-х – середини 50-х рр. XX ст. Культурна мобілізація у передвоєнні часи та часи Другої світової війни. Національні питання в офіційній ідеології та пропаганді. Образ ворога в мистецтві. Боротьба з фашизмом та її відображення в українській культурі воєнних і повоєнних часів. Знищення фашистами історичних і культурних пам'яток. Збереження та евакуація культурних цінностей. Українська культура в евакуації: заклади освіти, театри, кінематограф, радіо і преса. Фронтіві театральні й концертні бригади, агітаційне мистецтво.

Українська культура повоєнних часів: відбудова зруйнованого. Нова хвиля боротьби проти «буржуазного націоналізму». Прояви ксенофобії в офіційній та побутовій культурі. Курс на «злиття націй».

Культура України у другій половині XX ст. Соціалістичний реалізм в українській художній культурі. Радянський мистецький монументалізм. «Відлига» в українській культурі кінця 50-х – 60-х - років. XX з'їзд КПРС та його вплив на культурний розвиток. Реабілітація значної частини репресованих діячів української культури. «Шістдесятники» – нова генерація української творчої інтелігенції. Розвиток українознавства. Відновлення національного кінематографу: «поетичне кіно». Музика. Театр. Живопис. Суперечливий характер культурного розвитку під час «відлиги». Дисидентський рух та репресії проти нього. І. Дзюба «Інтернаціоналізм чи русифікація?».

Суспільно-культурна ситуація в Україні у 70-х – 80-х роках. Реванш адміністративно-командної системи і його наслідки для української культури. Українці в офіційній радянській культурі. «Радянський народ - нова історична спільнота». Монополізація умов художньо-творчої діяльності. Руйнівне вторгнення в процеси творчості. Занепад традиційної культури. Боротьба з національно орієнтованим кінематографом, криза україномовного театру, негативні тенденції в музичному житті республіки. Згортання наукових досліджень у галузі українознавства. Відрив інтелігенції від національно-культурних потреб. Занепад української мови. Загальна соціально-економічна, політична і духовна криза країни і нації. Чорнобильська трагедія як символ духовної катастрофи.

Повсякденна культура часів «розвиненого соціалізму». Впливи західної контркультури на українську молодь. Рок та поп-культура в Україні. «Радянська людина» - світогляд, система цінностей, побут.

ТЕМА 2.10. УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Особливості та основні напрями модернізаційних процесів в українській культурі 1990–2010-х рр. «Українознавчий бум» та національно-культурне відродження 1990–2000-х рр. Померанчева революція як спроба подолання постколоніального статусу України. Революція Гідності та спроба радикального європейського розвороту країни. Традиція, модерн та постмодернізм в культурі України початку XXI ст.

Формування законодавчої бази розвитку культури. Зміст та засоби реалізації державної культурної політики. Можливі стратегії розвитку національної культури. Політика декомунізації та зміни в меморіальному ландшафті.

Стан сучасної української ідентичності. Мова як чинник культурної консолідації нації. Особливості медійного простору незалежної України. Кіно, телебачення, радіо, Інтернет, книгодрукарство як засоби національно-культурної самоідентифікації.

Етнічна палітра сучасного українського суспільства. Українська культура та культура національних меншин України. Гендерні аспекти сучасної культури України.

Релігійний ренесанс 1990–2010-х рр. Багатоманіття церков і релігійних організацій в Україні. Особливості культурних практик різних церков.

Культура в умовах ринкових відносин та економічної кризи. Тенденції у розвитку культурних індустрій. Нові організаційні форми діяльності діячів мистецтва і літератури. Фестивальний рух (Гоголь-фест). Галерейна художня практика. Мистецький Арсенал – провідний центр сучасної української художньої культури. Національні музеї України та їх популярність у соціальних мережах.

Піднесення української вищої освіти у 1990–2000-і рр. та її криза у 2010-і рр. Болонський процес. Українські ВНЗ у світових рейтингах. Кризовий стан академічної науки в Україні. Гуманітарні дослідження та формування культурології в 2000-х рр.

Сучасне українське мистецтво (література, живопис, музика, театр): найвідоміші досягнення і постаті. Україна на Євробаченні. Мережа національних мистецьких установ. Стан української кінематографа у 1990–2020-і рр. Піднесення українського ігрового кіно у 2010-і рр. Спортивні досягнення в незалежній Україні. Українські зірки олімпійського та професійного спорту.

Глобалізація й Україна. Активізація співучасті України у світовому культурному житті.

Віддзеркалення теми російсько-української війни у літературі, кінематографії, живописі, музиці та соціальних мережах.

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ 2.

НАВЧАЛЬНІ ТА ЗАГАЛЬНІ ВИДАННЯ

- Горський В.С., Кислюк К. В. Історія української філософії : підручник. Київ : Либідь, 2004. 421 с.
- Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. : навч. посіб. Київ., 1996.
- Греченко В. А., Кислюк К. В. Історія української культури : навч. посібник. Київ : Кондор, 2013. 351 с.
- Історія декоративного мистецтва України : у 5 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, редкол. : Г. Скрипник (голов. ред.) та ін. Київ, 2007 –
- Історія світової та української культури : підручник / В. Греченко, І. Чорний, В. Кушнерук, В. Режко. Київ : Літера, 2006. 478 с.
- Історія української культури. У 5 т. / Нац. акад. наук України ; редкол.: Я. Д. Ісаєвич (гол. ред.) та ін.]. Київ : Наук. думка, 2001-2012.
- Історія українського мистецтва. У 5 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського ; гол. ред. Г. Скрипник. Київ, 2006–2011.
- Історія українського театру: У 3 т. Т.1-2 / НАН України, ІМФЕ ім. М.Т.Рильського ; редкол.: Г. А. Скрипник (голова) та ін. Київ., 2009-2017.
- Історія української музики. В 6 т. Т. 1-4 / АН УРСР, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського ; редкол.: М. М. Гордійчук (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1989-1992.
- Історія українського селянства : нариси: В 2 т. / відп. ред. В. А. Смолій ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. —Київ : Наук. думка, 2006.
- Історія української та зарубіжної культури : навч. посіб. / за ред. С.М. Клапчука, В.Ф. Остафійчука. Київ: Знання-Прес, 2002. 351 с.
- Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / ред. кол. : В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. ; НАН України. Інститут історії України; Науково-дослідний інститут козацтва. Київ : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2006–2007.
- Історія української культури : слов. термінів і персоналій / за ред.: Л. В. Анучиної, О. А. Стасевської, О. В. Уманець. Вид. 2-ге, випр. і допов. Харків : Право, 2013. 254 с.
- Історія української культури : підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків : Право, 2013. 367 с.
- Енциклопедія історії України: у 10 т. Київ : Наукова думка, 2003-2013.
- Попович М. Нарис історії культури України. 2-ге вид., випр. Київ : АртЕк, 2001. 728 с.
- Сегеда С. П. Антропологія : навч. посібник. Київ : Либідь, 2001. 336 с.
- Україна крізь віки. У 15-ти тт. / за заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Альтернативи, 1998–1999.
- Художня культура України: навч. посіб. / [Л.М. Масол, С.А. Никало, Г.І. Веселовська, О.І. Оніщенко]; за заг. ред. Л.М. Масол. Київ : Вища шк., 2006. 239 с.

- Шейко В. М., Білоцерківський В. Я. Історія української культури : навч. посіб. 5-те вид., стер. Київ : Знання, 2013. 271 с.
- Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія культури Слобідської України. 2-ге вид., допов. Харків : ХДАК, 2012. 229 с.
- Шейко В. М., Тишевська Л. Г. Історія української культури : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ : Кондор, 2011. 258 с.
- Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття : навч. посіб. Київ : Генеза, 1997. 311 с.

Додаткова література

- Борінштейн Є. Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства : монографія. — Одеса : Астропринт, 2006. 400 с.
- Бурдо Н. Б. Сакральний світ трипільської цивілізації. Київ : Наш час, 2008. 296 с.
- Давня історія України. В 3 т. Т. 3 : Слов'яно-Руська доба / Ю. С. Асєєв и др. ; НАН України, Ін-т археології. Київ : Поліграфкнига, 2000. 695 с.
- Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. — 2-ге вид., виправл. й доповн. Львів: Льв. Від. ІУАД НАНУ; Літ. Агенція «Піраміда», 2007. 808 с.
- Зубар В. М., Ліньова Є. А., Сон Н. О. Античний світ Північного Причорномор'я. Нариси історичного та соціально-економічного розвитку : навч. посіб. Київ : Вид. ім. О. Теліги, 1999. 320 с.
- Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. Київ : Вид. Соломії Павличко «Основи», 2000. 472 с.
- Зубарь В. М., Хворостяный А. И. От язычества к христианству. Начальный этап проникновения и утверждения христианства на юге Украины (вторая половина III — первая половина VI в.). Київ : Ин-т археологии НАНУ, 2000. 180 с.
- Йосипенко С.Л. До витоків української модерності: українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті. Київ, 2008.
- Кислюк К. В. Українська культура I чверті ХХІ ст. : повороти модернізаційних перетворень : монографія. Київ : ВД «Кондор», 2018. 196 с.
- Кислюк К. В. Історіософія в українській культурі: від концепту до концепції. Харків : ХДАК, 2008. 288 с.
- Корній Л. П. Історія української музичної культури від давнини до початку ХХ століття. Київ : Муз. Україна, 2018. 364 с.
- Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь. Київ : Альтернативи, 1998. 335 с.
- Кравченко В. В. Харьков / Харків: столица Пограничья. Вильнюс : ЕГУ, 2010. 358 с.
- Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство / відп. ред. Я. Д. Ісаєвич. 2-ге вид., змін. і доп. Львів : Ін-т українознавства, 1999. 220 с.
- Мацюк О., Запаско Я., Стасенко В. Початки українського друкарства. Львів :

- Центр Європи, 2000. 222 с.
- Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ : Абрис, 1994. 287 с.
- Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576–1636). Київ : Наук. думка, 1990. 190 с.
- Маслійчук В. Л. Здобутки та ілюзії. Освітні ініціативи на Лівобережній та Слобідській Україні другої половини XVIII-початку XIX ст. Харків : ХПММС, 2018. 539 с.
- Мусієнко Н. Мистецтво Майдану / ІПСМ НАМ України. Київ : Р. К. Майстер-принт, 2015. 96 с.
- Огієнко І. Українська Церква: нариси з історії Української Православної Церкви : в 2 т. / І. Огієнко. Т. 1–2. Київ : Україна, 1993. 284 с.
- Павленко Ю. В. Передісторія давніх русів у світовому контексті. Київ : Фенікс, 1994. 400 с.
- Петрук Н. К. Українська духовна культура XVI–XVII ст.: Соціальна організація і формування простору національного буття. Хмельницький: ПП Ковальський В. В., 2007. 288 с.
- Ричка В. М. Київ — другий Єрусалим. З історії політичної думки та ідеології середньовічної Русі: монографія. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2005. 243 с.
- Рябчук М. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – Історичні причини та політичні наслідки. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 252 с.
- Сас П. М. Політична культура українського суспільства: кінець XVI — перша половина XVII ст. : навч. посіб. Київ : Либідь, 1998. — 296 с.
- Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України XX–XXI століть / ІПСМ АМУ. Київ : ВХ[студіо], 2008. — 188 с.
- Склярєнко Г. Я. Сучасне мистецтво України. Портрети художників. Вид. третє, укр. мовою, допов. Київ : Huss. 2018. 472 с.
- Толочко П.П. Київ і Русь: вибрані твори, 1998–2008 рр. Київ : Академперіодика, 2008. 345 с.
- Українська історіографія на зламі XX і XXI ст.: Здобутки і проблеми / під ред. Л. Зашкільняка. Львів : Вид-во Львів. нац. ун-та, 2004. 406 с.
- Ушкалов Л. З історії української літератури XVII–XVIII ст. Харків : Акта, 1999. 215 с.
- Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII ст. : у 2 кн. Київ : Либідь, 2004.
- Шейко В. М. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти). Київ : Ін-т культурології НАМУ, 2011. 624 с.
- Шейко В. М., Романенко Г. О. Еволюція художніх і літературних об'єднань України: історико-культурологічний вимір : монографія. Київ : Ін-т культурології НАМУ, 2008.

207 с.

- Шейко В.М., Александрова М.В. Культура та цивілізація в історико-культурній думці України в добу глобалізації. Київ : Ін-т культурології Академ. мистец. України, 2009. 311 с.
- Шейко В.М., Левіна В.Г. Філософія української національної ідеї та Микола Хвильовий: історико-культурологічний аспект. Київ : Ін-т культурології НАМУ, 2010. 207 с.
- Шейко В. М. Інтелігенція і влада в часи української революції 1917-1921 років : монографія / ред. А. А. Троян, Г. С. Положій. Харків : ХДАК, 2020. 473 с.
- Шейко В.М. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти) Київ: Ін-т культурології НАМ України, 2011. 623 с.
- Шпорлюк Р. Імперія та нації / пер. з англ. Київ : Дух і Літера, 2000. 354 с.
- Щербань В. О. Трансформації орнаментування кераміки в традиційній культурі Лівобережної України (кінець VII тис. до н.е. – XIX ст). Харків : Видавець Олександр Савчук, 2017. 328 с.
- Яворницький Д. Історія запорізьких козаків : у 3 т. Львів: Світ, 1990-1992.
- Яковенко Н. Паралельний світ: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. Київ, 2002.

Інформаційні ресурси Інтернет

- <http://lib-hdak.in.ua> – сайт бібліотеки Харківської державної академії культури.
- <http://korolenko.kharkov.com> – сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.
- <http://www.nbuv.gov.ua> – сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.
- <https://uk.wikipedia.org> – українська версія Вікіпедії.
- <https://elib.nlu.org.ua/collection.html?id=61> – Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. Електронна бібліотека «Культура України».
- <http://izbornyk.org.ua> – бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України.
- <http://poetry.uazone.net> – електронна бібліотека української поезії.
- <http://ebk.net.ua> – «Електронна бібліотека Князева».
- <http://chtyvo.org.ua> – «Чтиво». Вільна онлайн-бібліотека україномовної літератури.
- <http://history.org.ua> – сайт Інституту історії НАН України. Включає електронну бібліотеку, енциклопедію, повні тексти серійних і періодичних видань, каталог інтернет-ресурсів.
- <http://mar.kiev.ua> – сайт Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України.
- <http://etnolog.org.ua> – сайт Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ

<http://www.ipiend.gov.ua> – сайт Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України.

<http://www.niss.gov.ua> – сайт Національного інституту стратегічних досліджень.

<http://ndiu.org.ua> – сайт Науково-дослідного інституту українознавства.

<http://www.memory.gov.ua> – сайт Українського інституту національної пам'яті.

www.encyclopediaofukraine.com – Encyclopedia of Ukraine / Canadian Institute of Ukrainian Studies

<http://rukotvory.com.ua/> – Сайт Рукотвори: народне мистецтво online

Українська Радянська Енциклопедія // Лексика – українські енциклопедії та словники – <http://leksika.com.ua/ure>.

Розділ 3

ТЕОРІЯ КУЛЬТУРИ

ТЕМА 3.1. ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ТЕОРІЇ КУЛЬТУРИ

Історія походження терміну «культура». Спеціально-термінологічні та загальні поняття культури.

Класичний еволюціонізм: теоретико-методологічні засади, історія формування, основні представники. Аналіз історії культури як процесу поступального розвитку в культурологічному вченні Е.Б.Тайлора. Концепція універсальності родової організації та єдиного шляху суспільного поступу Л.Г.Моргана. Пізній період еволюціонізму: Д.Фрезер. Неоеволюціонізм: теоретико-методологічні засади, історія формування, основні представники.

Дифузійонізм і теорія культурних ареалів: теоретико-методологічні засади, історія формування, основні представники. Антропогеографічні дослідження Ф. Ратцеля. Учення про «телуричні» та «хтонічні» культури Л. Фробеніуса. Дослідження культурно-мистецької спадщини народів Австралії й Океанії Ф.Гребнером: теорія вісьмох «культурних кіл» або ареалів.

Функціоналізм: теоретико-методологічні засади, історія формування, основні представники. Антропологічний функціоналізм Б.К. Маліновського. Соціально-антропологічні дослідження А. Редкліф-Брауна. Структурний функціоналізм: дослідження Т.Парсонса. Проблематика енкультурації у працях М. Мід. Герменевтична або інтерпретативна антропологія: теоретико-методологічні засади, історія формування, основні представники.

Методи системно-семіотичного аналізу в гуманітарних дисциплінах. Етнологічний структуралізм К. Леві-Строса. Семіологічний аналіз культури М. Фуко. Принцип співвідношення «слів» і «речей». Вчення про епістемі. Протиставлення «археології знання» та історичного знання кумулятивістського типу.

Класичний психоаналіз: теоретичні принципи і настанови. Психоаналіз З.Фрейда: основні етапи становлення, провідні варіанти та категорії. «Воно», «Я» і «Над-Я» як головні інстанції, структурні рівні людської психіки. Культурний процес як складник біологічної еволюції. Феномен сублімації потягів як визначальна риса культури. Релігія як загальнолюдський невроз нав'язливості. Вчення про «Едипів комплекс» і фрейдистська філософія історії. Психоаналіз і художня творчість.

Посткласичний психоаналіз: теоретико-методологічні засади, історія формування, основні представники. «Аналітична» або глибинна психологія К.-Г. Юнга. Теорія «архетипів». «Персональне» та «колективне» безсвідоме. «Гуманістичний» психоаналіз Е. Фромма. Схід і Захід у психоаналітичній концепції Е. Фромма.

Екзистенціальні концепції культури. Філософія культури М. Хайдеггера. Концепція «осьового часу» К. Ясперса. Аксіологічні концепції культури.

Символічний і семіотичний підхід до культури (Г. Ріккерт, В. Віндельбанд). Типологія й ієрархія знакових систем культури. Методологія дослідження «наук

про дух». Теорія «символічних форм» Е. Кассіра: мова та міф як висхідні символічні форми. Мова як знакова система. Семіотичні моделі культури: Р. Якобсон, Ю. Лотман. У. Еко. Проблематика культурної інтерпретації у працях К.Гірца.

Ігрова концепція культури Й. Хейзінга. Постмодерністські концепції культури. Концепція «симулякрів» Ж. Бодрійара. Культурологічні парадокси в творчості С. Жижека.

Основні функції культури. Поняття культурної ідентичності. Механізми самоідентифікації в культурі.

ТЕМА 3.2. ТИПОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ

Матеріальна культура. Артефакт як структурний першоелемент культури. Духовна культура та її види. Мистецтво як феномен культури. Поняття мистецтва та художньої культури. Функції мистецтва. Концепції походження мистецтва. Художність та утилітарність у генезисі мистецтва. Система видів і жанрів мистецтва. Модель видової специфіки мистецтва. Види та жанри мистецтва. Проблема систематизації видів мистецтва.

Специфіка основних галузей культури: економічної, політичної, соціальної та духовної. Домінуюча культура, субкультура, контркультура. Елітарна, масова та народна культура. Концепція елітарної культури Х. Ортегі-і-Гассета. Повсякденна і спеціалізовані культури. Співвідношення глобальної, локальної, етнічної та національної культур на сучасному етапі глобалізації.

Регіональна типологія культури. Європейський культурний регіон. Арабомусульманський культурний регіон. Далекосхідний культурний регіон. Індійський культурний регіон. Латиноамериканський культурний регіон. Тропічно-африканський культурний регіон.

Історичні типи культури. Первісна культура. Антична культура. Культура епохи Середньовіччя. Культура Відродження. Культура Нового часу. Культура Новітнього часу.

ТЕМА 3.3. СОЦІОКУЛЬТУРНА ДИНАМІКА. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ПРОЦЕС

Поняття та рівні соціокультурної динаміки. Вертикальна соціокультурна динаміка. Традиційні, традиціоналістські, наздоганяючи, постмодерні культури. Горизонтальна соціокультурна динаміка та її різновиди. Шлях незалежних відкриттів. Механізми культурних запозичень. Культурна дифузія та її форми.

Поняття історико-культурного процесу. Цивілізація як стадія історико-культурного процесу та її основні ознаки. Культура та цивілізація: проблема співвідношення. Актуалізація цивілізаційної проблематики в концепції «Зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона.

Лінійно-прогресивні теорії культури. Теорія прогресу французьких просвітників. Гегель про три стадії руху світової історії до свободи. Гегелівське вчення про «хитрість розуму». К. Маркс і Ф. Енгельс про соціально-економічний механізм суспільного прогресу. Учення про роль праці у

походженні людини. Класики марксизму про комуністичний ідеал. Радянська теорія 5 суспільно-економічних «формацій». Історична доля марксизму в світовій культурі ХХ ст. Марксошування та марксовикористання на початку ХХІ ст.

Етногенез і культурогенез за Л. Гумільовим. Роль природних чинників у формуванні етносу. Принципи культурної динаміки: пасіонарність і комплементарність. Фази культурогенезу: пасіонарний поштовх — пасіонарний сплеск — підйом — акматична фаза — плато — пасіонарний злам — занепад культури. Л. Гумільов про основні етнокультурні хвилі в історії людства.

Циклічні теорії. «Копернікіанський переворот» в уявленнях про історії культури О. Шпенглера. Життєвий цикл культури в концепції О. Шпенглера. «Закати Європи» в історії культури. Визначення цивілізації в «Дослідження історії» А. Тойнбі. Виникнення, зростання, надлам і розпад як стадії життя цивілізацій. Цивілізаційна мапа А. Тойнбі. Концепція «Виклику-та-Відповіді». Світ-системний аналіз І. Валлерстайна. Визначення «світу-системи». Еволюція «світ-систем» в історії світової культури. Формування західної економічної «світ-системи». Співвідношення між «центром», «периферією» та «напівпериферією». Можливі трансформації західної світ-системи в І половині ХХІ ст.

Ставлення концепцій індустріального (постіндустріального суспільства) як альтернативна марксизму. Технологічний детермінізм як основа концепцій індустріального суспільства. Концепції індустріального суспільства Р. Арона та У. Росту. Основні ознаки постіндустріального суспільства за Д. Беллом. Концепція «трьох хвиль» О. Тоффлера. Основні соціокультурні видозміни в історії світової цивілізації. О. Тоффлер про особливості сучасної західної культури. Феномен «футуршоку».

Й. Масуда про інформаційне суспільство. Концепція «інформаційної епохи» М. Кастельса. «Мережа» як провідний культуротворчий принцип. М. Кастельс про співвідношення культури віртуальної реальності та «реальної віртуальності». Особливості новітніх концепцій «суспільства знання». Обмеженість концепцій індустріального/постіндустріального суспільства.

Особливості історико-культурного процесу на сучасному етапі. Основні соціокультурні революції (палеолітична, неолітична, «вісьового часу», Нового часу). Початок науково-технічної революції у ХХ ст. Основні етапи вдосконалення медіа-технологій. Революція Web 2.0.

ТЕМА 3.4. СУЧАСНА МЕДІА-КУЛЬТУРА

Визначення медіа-культури. Медіа як фактори соціокультурних трансформацій. Роль медіа в соціокультурній історії людства (Ж. Бодрійар, Р. Дебре, М. Маклюен, С. Жижек). Характерні риси медіа-культури сучасного суспільства. Основні та другорядні функції медіа-культури. Медіа і влада. Глобалізація медіасфери та становлення «Галактики Інтернету».

Позитивні та негативні фактори впливу медіа-середовища на людину. Медіа-культура та «постлюдина». Вплив медіатизації культури на особливості масової

свідомості початку ХХІ ст. Теорія «розумного натовпу» Г. Рейнгольда. Особливості медіа-дискурсів сучасних ЗМК. «Медіа-віруси» та механізми їх функціонування. Способи формування медіа-імунітету. Юридичні, комерційні та суспільно-політичні інструменти забезпечення медіа-коректності. Авторство і медіа.

ТЕМА 3.5. ЛЮДИНА ТА КУЛЬТУРА

Людина як суб'єкт і об'єкт культури. Первина та вторинна інкультурація. Позитивні впливи культури на людину. Негативні впливи культури на людину.

Людина в давньосхідних цивілізаціях. Античний ідеал людини. Середньовічний ідеал людини. Образи людини епохи Відродження. Статус людини у Новий час. Образи постмодерної людини. Рух трансгуманізму. Концепція «постлюдини»: медійні образи та наукові теорії. Концепція «креативного класу» Р. Флоріди.

Людина як предмет культурної антропології. Дитинство як об'єкт культурної антропології. Період юності та особливості ініціації чоловіків та жінок. Старість як культурологічний феномен. Етапи переходу (народження, шлюб, смерть).

Осмислення ієрархічної структури суспільства, сім'ї, стосунків. Свобода та відповідальність як антропологічні феномени. Антропологія комунікації (релігійна, інтимна, масова, політична). Мова як культура. Конструювання простору та часу культури, конструювання людини за допомогою простору та часу.

Семантика щоденного життя. Антропологічні характеристики відпочинку. Спорт як елемент культури повсякдення. Культурологічне значення їжі. Материнство/батьківство як презентанти культури. Екологія та етнос.

Містичні компоненти антропології. Концепція дару у Марселя Мосса. Феномен душі як елемент традиційної та сучасної культури.

ТЕМА 3.6. КУЛЬТУРОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Основні етапи розвитку культурологічної думки. Міфологія як архаїчний підхід до усвідомлення культури. Античне розуміння культури. Середньовічні погляди на культуру. Діячі Відродження про культуру. Культурологічна проблематика в русі за Реформацію. Просвітницький підхід до культури. Початки наукового дослідження культури (Й. Гердер, німецька класична філософія). Дискусії щодо методології гуманітарних наук наприкінці ХІХ ст. Становлення теорії культури як основи сучасної культурології у середині ХХ ст. (Л. Уайт). Особливості інституціоналізації культурології наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. на пострадянському просторі та світі.

Проблема співвідношення предметів дослідження культурології, культурної антропології, етнографії та етнології. Співвідношення теорії культури та філософії культури.

Предмет сучасної культурології. Теоретична та прикладна культурологія. Основні принципи наукового підходу до культури (об'єктивність, системність, історизм). Особливості застосування загальних методів у культурології.

Спеціальні культурологічні методи (крос-культурний, соціокультурної детермінації тощо).

Культурологія в системі середньої та вищої освіти. Фахова культурологічна освіта в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи.

ТЕМА 3.7. НАПРЯМИ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ. ГЕНДЕРНА, МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІСТСЬКА, ПОСТКОЛОНІАЛЬНА І ВІЗУАЛЬНА ТЕМАТИКА В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Стан культурологічного знання в останній чверті XX ст. Розробка поняття «ментальності» та його застосування для історико-культурологічних досліджень. Виникнення «нової культурної історії» або історичної культурології. Теоретико-методологічні основи «нової культурної історії». Поширені дослідницькі практики: історія мандрів, історія спорту, історія репрезентацій, історія тілесності, історія їжі, одягу та житла.

Обґрунтування поняття соціальної пам'яті. Парадигма історичної пам'яті. Концепція «місць пам'яті». Розробка теорії культурної пам'яті в працях Я. Ассмана і П. Рікьора. Особливості та основні напрями вивчення меморіальної проблематики в українській культурі.

Поняття гендеру. Гендер і біологічний пол. Феміністські студії 1970-х рр. Виникнення андрології у 1980-і рр. Інституціоналізація гендерних досліджень у 1990-і – 2000-х рр. Теоретичні результати гендерних досліджень XX ст. Квір-теорії та концепція LGBTQ+.

Започаткування постколоніальної тематики в працях Е. Саїда, Г. Співак, Х. Бхабха. Теоретико-методологічні підстави постколоніалізму. Постать постколоніального критика. Особливості постколоніальних студій у західних країнах, країнах «третього світу», пострадянських республіках.

Мультикультуралізм як теорія і як політика. Соціально-економічні передумови мультикультуралізму. Ліберальний і радикальний дискурси мультикультуралізму. Основні політичні практики мультикультуралізму.

Феномен візуального. Зв'язок візуального та культури. Візуальна культура, візуальні студії, візуальна соціологія, візуальна антропологія як дисципліни, що вивчають візуальне. Поєднання кількісних і якісних методів у дослідженнях візуального.

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ 3.

Навчальні видання

- Батаєва К. В. Візуальне від античності до постсучасності : навч. посіб. / Катерина Батаєва. Київ : Кондор, 2020. 241 с.
- Борисова О. В. Соціальна антропологія : підруч. для вищ. навч. закл. / О. В. Борисова ; Луган. нац. аграр. ун-т. — К.: Кондор, 2017. — 411 с.
- Гатальська С. М. Філософія культури : підручник / С. М. Гатальська. Київ : Либідь, 2005. 326 с.
- Гендер для медій. Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. Г. Ярманова, М. Маєрчик, О.

- Плахотнік. — 3-є вид., випр. і доп. Київ : Критика, 2017. 217 с.
- Герчанівська П. Е. Культура в парадигмах XX-XXI ст.: монографія. Київ : НАКККиМ, 2017. 378 с.
- Івашина О. О. Загальна теорія культури : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. О. Івашина. Київ : ВД «Києво-Могилян. акад.», 2008. 215 с.
- Культурологія: навч. посібник / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. Л. Шевнюк та ін. ; за ред. М. М. Заковича. 4-те вид., випр. і допов. Київ : Знання, 2009. 589 с.
- Культурологія: хрестоматія: навч. посібник для самостійної роботи та семінарських занять / уклад. К. В. Кислюк, Г. Д. Панков. Київ : Кондор, 2017. 184 с.
- Шейко В. М. Культурологія : навч. посіб. / В. М. Шейко, Ю. П. Богуцький, Е. В. Германова де Діас. Київ : Знання, 2012. 494 с.
- Шейко В. М. Наукова творчість в галузі культурології і мистецтвознавства : навч. посібник / В. М. Шейко, Ю. П. Богуцький, Н. М. Кушнарєнко. Харків : ХДАК, 2016. 329 с.
- Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. 7-ме вид., стер. Київ : Знання, 2011. 310 с.

Додаткова література

- Алфьорова З. І. Межі видимого. Становлення візуального мистецтва : монографія / З. І. Алфьорова. Харків : ХДАК, 2008. — 267 с.
- Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ : Ніка-Центр, 2012. 440 с.
- Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / пер. з англ. І. Андрущенко, М. Винницький. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.
- Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрійяр ; пер. з фр. В. Ховхун. — К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
- Бутиріна М. В. Стереотипи масової свідомості: особливості формування та функціонування в медіасередовищі : монографія / М. В. Бутиріна. Дніпропетровськ : Слово, 2009. — 367 с.
- Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Пер. з англ. Наталії Климчук. Львів: Кальварія, 2006. 474 с.
- Гіденс Е. Соціологія / Е. Гідденс; пер. с англ. Київ : Основи, 1999.
- Джеймісон Ф. Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму / пер. з англ. і післямова П. Дениска. Київ : Курс, 2008. 504 с.
- Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста і В. Тейлора; пер. з англ. В. Шовкун ; наук. ред. пер. О. Шевченко. Київ : Основи, 2003. 503 с.
- Івасечко О., Здоровега М. Криза політики мультикультуралізму в Європі: причини та наслідки // Вісник Маріупольського державного університету.

- Серія: Історія. Політологія. 2017. Вип. 19. С.141-150.
- Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / пер. з англ. Київ : Ваклер, 2007. 304 с.
- Коннертон, Пол. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. С. Шліпченко. Київ : Ніка-Центр, 2004. 184 с.
- Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. С. Шліпченко. Київ : Ніка-Центр, 2004. 184 с.
- Ліотар Ж.-Ф. Ситуація Посмодерну : пер. з фр. В. Джулай // Філософська і соціологічна думка. 1995. №5-6.
- Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / П'єр Нора; пер. із фр. А. Рєпи. Київ : ТОВ «Видавництво «Кліо». 2014, 272 с.
- Луман Н. Реальність мас-медіа / за ред. Іванова В. та Мінакова М. Київ: ЦВП, 2010. 158 с.
- Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність: щодо функції цілей у соціальних системах / [пер. з нім. М. Бойченко, В. Кебуладзе]. Київ : Дух і літера, 2011. 336 с.
- Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги / пер. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова. Київ : Ніка-Центр, 2015. 388 с.
- Перотті А. Виступ на захист полікультурності / [пер. з фр. З. Борисюк, О. Павличенка]. Львів : Кальварія, 2001. 128 с.
- Саїд Е. Орієнталізм / пер. з англ. В. Шовкун. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 511 с.
- Саїд Е. Культура й імперіалізм / пер. з англ. К. Ботанова, Т. Цимбал. Київ : Критика, 2007. 608 с.
- Сучасна культурологія : навч. посіб. [для студ. вищ навч. закл.] / під ред. К. В. Кислюка. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. — 342 с.
- Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів : кол. моногр. / за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. Київ : Вид-во Ліра-К, 2019. 329 с.
- Сучасна культурологія: постмодернізм у логіці розвитку української гуманістики : кол. монографія / за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. Київ : Вид-во Ліра-К, 2021. 432 с.
- Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. У 2т. / пер. з англ. Київ : Основи, 1995.
- Тоффлер Е. Третя Хвиля / з англ. пер. А. Євса за ред. В. Щовкуна. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
- Уолцер М. Про толерантність / пер. з англ. М. Лупішко. Харків: Видав. група «РА-Каравела», 2003. 148 с.
- Шваб К. Четверта промислова революція. Формуючи четверту промислову революцію / [пер. з англ. Наталії Климчук, Ярослава Лебеденка]. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 416 с.
- Фуко М. Археологія знання / пер. з фр. В. Шовкун. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 326 с.

Інформаційні ресурси Інтернет

<http://www.nbuv.gov.ua> – сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

<http://korolenko.kharkov.com> – сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.

<http://lib-hdak.in.ua> – сайт бібліотеки ХДАК.

<http://mtlib.org.ua> – сайт Харківської міської спеціалізованої музично-театральної бібліотеки ім. К. С. Станіславського.

<http://ukrlib.com.ua> – бібліотека української літератури.

<http://chtivo.org.ua> – вільна онлайн-бібліотека україномовної літератури.

<http://rubens.anu.edu.au> – ArtServe: Art & Architecture [photogalleries].